

De viering van het achtste eeuwfeest van Rolduc op 12 juli 1904*

‘Waarlijk, de onderwijs-inrichting van Rolduc, tegelijk Seminarium voor priesters van ’t bisdom Roermond - Hoogere Burgerschool met 5-jarigen cursus, - H.B.S. met 3-jarigen cursus, - gymnasium, voorbereidende school, - deze geheel unieke en grootsche verzameling van onderwijs-inrichtingen in Nederland, op een der schoonste heuvelen van het schoone Zuid-Limburg gelegen, mag met recht trotsch wezen op dit jubelfeest.’¹

Aldus een fragment uit een verslag van de viering van het Rolducse eeuwfeest op 12 juli 1904. De katholieke pers heeft het herdenkingsfeest accuraat gevolgd, met een ondertoon van eerbied, solidariteit en trots, dat dit toch allemaal maar in deze uithoek van Nederland kon gebeuren.

Dankzij de bewaard gebleven documentatie over deze jubileumdag kan het verloop ervan een eeuw later nog worden gereconstrueerd. Behalve uit het *Archief van de onderwijsinstellingen van Rolduc (1843-1946)*, berustend in het Rijksarchief in Limburg, is ook informatie verkregen uit krantenknipsels, drukwerk en ingekomen stukken, uit het schoolblad *Utile Dulci* en uit correspondentie over de oprichting van het Ailbertus-monument.

Een onmiskenbaar onderdeel van het materiaal vormen twee gelegenhedsgeschriften van directeur Corten. Al in 1902 publiceerde hij, samen met A.H.M. Ruyten, het imposante *Rolduc in Woord en Beeld* en in het gedenkjaar 1904 *Gedenkschrift*; beide uitgaven in folioformaat.²

Dinsdag 12 juli 1904. Er gebeurde veel op die gedenkwaardige dag. Er werd gezongen, gebeden, gespreekt, getoast, gehuldigd, getelegrafeerd, geapplaudisseerd en veel gejuicht. Er werd gesproken over het kunstenaarschap, de eruditie en de bijna-heiligheid van Ailbertus van Antoing. Prelaten en staatslieden prezen Rolduc als een voortreffelijk onderwijsinstituut.

Foto van directeur Corten, door de Akense fotograaf A. Classens.

Hulde over en weer: een minister bracht hulde aan buitenlandse kerkvoogden, terwijl een aartsbisschop de regering prees, vooral vanwege haar grote verdiensten voor het bijzonder onderwijs. Ook per telegraaf werden hoffelijkheden over en weer uitgewisseld tussen Rolduc, regering en Koninklijk Huis. *De Maasbode* meldde zelfs dat de portierswoning van Rolduc die dag was herschapen in een telegraafkantoor, waar het Hughes-toestel 'onverpoord in beweging' was.³

Het hoogtepunt van de dag zou zich echter afspelen op het voorplein van Rolduc waar een standbeeld van Ailbertus zou worden onthuld. Daar,

op dat voorplein bij die Ailbertus, hield directeur M. Reinier H. Corten (1844-1909) de feestrede, niet - zoals verwacht mocht worden - tijdens de pontificale hoogmis of onder het diner. De afsluiting van de dag met de uitvoering van Cortens *Feestgedicht met zang en levende beelden* in de aula aan het voorplein zou een item worden dat door bijna geen krant werd gemist. Door pers en geleerde gasten werd met sympathie gesproken over de enthousiaste jeugd van Rolduc als de 'hoop des vaderlands' die ooit zou uitgroeien tot 'ware christenen en flinke staatsburgers', en die jeugd heette dan altijd 'de jongens', omdat er bij die gelegenheid nergens meisjes te bespeuren waren, ook geen vrouwen. Vrijwel alle toespraken begonnen dan ook met de aanhef 'mijne heren' en diezelfde heren kwamen dan toch telkens nog *na* de kardinaal, bisschoppen, ministers en andere dienaren van Kerk en Staat.

Naar aanleiding van deze viering begonnen veel kranten hun artikelen met uitvoerige, soms lyrische, beschrijvingen van de plek waar Rolduc ligt. De *Geilenkirchener Zeitung (Für Thron und Altar!)* laat de 'Zueilenden' vanuit de 'westlichen Reichsgrenze' met het 'Dampfrosz' Herzogenrath binnenrijden en welke 'imposanter Bau' ligt dan boven 'auf stolzer Felsenhöhe?' De lezer raadt het al: die 'Holländische Studienanstalt Rolduc!' Er zijn heel wat meer voorbeelden van dichterlijke beschrijvingen van de heuveltop waarop Rolduc zich bevindt. Een heel merkwaardige aanduiding geeft *Het Handelsblad van Antwerpen*: 'Op 't uiterste hoekje van Limburg, tegen de grens van Deutschland aan, op een berg, die afhelt in Duitsch grondgebied, en vanwaar men het heerlijk vergezicht heeft over Herzogenrath, met zijn geheimzinnig bokkenrijders-kasteeltje, over den "Duivelsberg", altijd zwart, over de Worms, de snelvlietende en grillig kronkelende rivier, naar Burscheid, naar Aken - daar ligt Rolduc.'²⁴ Geen erg praktische aanduiding voor op de hedendaagse website van *Hotel & Conferentieoord Abdij Rolduc*, maar wel een die de lezer van honderd jaar later nog doet glimlachen. De redacteur van *Het Handelsblad van Antwerpen* vervolgt met: 'Zouden er veel ontwikkelde katholieken in België zijn, aan wie deze naam is onbekend? Ik geloof het niet.' Ook op dit punt is er wel wat veranderd: in september 1999 stonden bij het kasteel van Antoing, de geboorteplaats van Ailbertus, een gids en een VVV-employee die nog nooit van Ailbertus, Rolduc en Kerkrade hadden gehoord. Toch worden daar bezoekers uit heel de wereld rondgeleid. Het kan verkeren.

WAT WILDE ROLDUC MET DIT FEEST?

'Feesten, gedenkdagen en jubilea', aldus een historicus, 'zijn momenten waarop gemeenschappen hun bestaan als gemeenschap viëren. Ze bieden gelegenheid om het besef, liever gezegd de claim, van een gezamenlijk heden, een gezamenlijk verleden en een gezamenlijke toekomst te onderstrepen.'²⁵ Dit gedenkcredo is zonder meer van toepassing op de eeuwfeestviering van

Rolduc in 1904. Een eeuw geleden heeft Rolduc er alles aan gedaan zich *urbi et orbi* te presenteren. *Verleden* was er genoeg. Rolduc was trots op dat verleden en *nu* moest de rest van de wereld maar eens weten wat er allemaal bereikt was. De dag na het feest berichtte de *Nieuwe Limburger Koerier*: 'Nooit tevoren zal een katholieke onderwijsinrichting in Nederland de eer hebben genoten zulk elite gezelschap van geestelijke en wereldlijke Hoogwaardigheidsbekleeders en eminente mannen in zijn midden te zien, als Rolduc gisteren herbergde'. Twee dagen later kopte *Le Patriote*: 'Honneurs rendu à la mémoire d'un moine par la maison royale d'Orange et le gouvernement d'un pays protestant.' Hier is het hele herdenkingsfeest in één zin samengevat: een katholieke 'monnik', Ailbertus, wordt eervol herdacht door niemand minder dan het Huis van Oranje en de regering van een protestantse natie. Rolduc *stond* er op 12 juli met een gezamenlijk verleden, een gezamenlijk heden en - toe maar - voor een gezamenlijke toekomst.

AMORRICUS EN AILBERTUS

Dat gemeenschappelijk ervaren verleden begon vroeg, en wel bij de vader van Ailbertus. Zijn naam Amorrucus wordt meteen aan het begin van de 'Annales Rodenses' vermeld en daarbij komt dan een opvallende predispositie tot uiting:

*"Deze, een edelman in den besten zin des woords, - zijn geheele levenswandel getuigt het - huwde eene jonkvrouwe, evenals hij van adel. De kinderen uit dit huwelijk gesproten had hij zeer lief; hadden zij geen recht op de genegenheid eens vaders? Een hunner echter, Ailbert genaamd, was de lieveling zijns vaders, als was deze zich tevoren bewust van Gods zegeningen over dat kind. Ook buiten het gezin was deze meer dan de anderen het voorwerp van ieders genegenheid."*⁶

Wie deze verhaaltrant ongeloofwaardig vindt, kan zich maar beter eerst verdiepen in het literair genre van zulke oude teksten. L. Augustus en J.T.J. Jamar, bezorgers en vertalers van de jongste editie van de 'Annales Rodenses', hebben vastgesteld dat de annalist het verhaal over het leven en sterven van Ailbertus brengt in de vorm van een zogeheten *vita* (heiligenleven): 'Het bevat alle elementen van de goddelijke uitverkiezing: als kind door allen bemind, vroege gelofte om steeds voor God te leven, geleid door bovennatuurlijke droomgezichten.' Ailbertus overleed in 1122. De betreffende annalist, die behoorde tot de tweede of derde generatie kloosterlingen, schreef zijn verhaal rond 1160.⁷ De beschrijvingen van zaken als beheer van de wereldlijke goederen van de abdij, bouw en verbouw en kloosterregels, lijken betrouwbaar. Hij heeft dan als chroniqueur eigentijdse gebeurtenissen vastgelegd. Maar als hij - achteraf - schrijft over Ailbertus als stichter van Kloosterrade, blijkt hij zich bezig te houden met hagiografie. Dan koestert

Zicht op de oost- en zuidzijde van Rolduc in 1904 (naar een eigentijdse gravure).

hij als annalist grote bewondering voor Ailbertus, door hem meestal als ‘de priester’ aangeduid; hij wil immers diens verering bevorderen. Heeft de annalist misschien willen bereiken dat Ailbertus alsnog heilig zou worden verklaard? Dan zou zijn roem namelijk rechtstreeks afstralen op het door hem in 1104 gestichte klooster.⁸

In en met de uitgave van *Rolduc in Woord en Beeld* koesterde directeur Corten eenzelfde soort bewondering voor de stichter Ailbertus als de annalist destijds. De in 1902 getekende Ailbertus bezit dan ook nog steeds hagiografische trekken, al gaf de Rolducse directeur toe dat een heiligverklaring van Ailbertus er niet (meer) inzaf, mede omdat daar dan indertijd een openbare verering aan vooraf had moeten gaan.⁹ Maar voor Corten was en bleef ‘de legende der stichting van Rolduc’¹⁰ een memorabel en - letterlijk - legendarisch gegeven, dat als zodanig gekoesterd moest blijven; ook een andere Rolducse scribent-publicist zou nog in 1916 bij het noemen van de ‘Annales Rodense’ onverbloemd gewag maken van ‘de geur eener liefelijke Annede, een mystieke bloem, die geheel de verdere geschiedenis van Rolduc heiligt en doorgeurt.’¹¹ Kortom, rond 1904 genoot de historische Ailbertus in en rond Rolduc een even eerbiedwaardige als levendige belangstelling.

ROLDUC IN WOORD EN BEELD

Twee jaar voor het achtste eeuwfeest publiceerde directeur Corten *Rolduc in Woord en Beeld*. In dit, ook letterlijk, kolossale boekwerk (twee kilo, 250 pagina’s in folioformaat) wordt liefst 800 jaar geschiedenis aangeboden: ‘Ons doel bij het uitgeven dezer geïllustreerde geschiedenis is den lezer bekend: den oud-leerlingen van Rolduc eene rijke gedachtenis in woord en beeld aan te bieden van de Inrichting, waarin zij hunne jonge-

lingsjaren in deugd en vreugd hebben doorgebracht.' Een groot aantal intekeningen van 'Rolduc's vrienden' maakte het Corten mogelijk dit kostbare werk uit te geven. In het voorwoord dankt hij ook de Rolducse leraren Alfons Ruyten en Willem Goossens voor hun medewerking aan dit boek.

Rolduc in Woord en Beeld schetst in grote lijnen de geschiedenis van de stichter, van kerk en crypte, van de abdij en tenslotte van Rolduc als seminarie van Luik en als seminarie en inrichting van voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs in het bisdom Roermond.

Meteen na een korte levensschets van Ailbertus brengt Corten het relaas van de wedervinding van het gebeente van de stichter en de overbrenging ervan in 1895 van Sechtem bij Bonn naar Rolduc.¹² Een groot deel van *Rolduc in Woord en Beeld* wordt ingenomen door een beknopte karakterisering van de abten die tussen 1111 en 1800 Kloosterrade hebben bestuurd, een opsomming die onderbroken wordt door enige hoofdstukken, onder meer over Rolduc als kloosterschool. Corten wil daarbij aantonen dat Rolduc zich vanaf de eerste jaren van zijn bestaan altijd met onderwijs heeft bezig gehouden. In dit hoofdstuk vindt de lezer opeens een verwijzing naar het aanstaande jubileum: 'Zoo dagtekt onze school van de eerste jaren der twaalfde eeuw en zal haar niemand de eer betwisten de *oudste school* in ons vaderland te zijn; immers met slechts weinige jaren onderbreking duurt ze tot op den dag van heden voort en zoo kan weldra de school van Rolduc haar achtste eeuwfeest vieren. Acht eeuwen! Welk een tijdruimte! Maar ook welk een verschil tussen toen en nu!'¹³ Hierop aansluitend volgt een boeken-catalogus van rond 1230 en de conclusie dat in Rolduc vanaf het begin godsdienstzin en liefde tot de wetenschap hand in hand gingen. Dat hoofdstuk eindigt met nóg een constatering: 'Hoe verder zij (de abdij) haren zegenrijken werkkring uitbreidde, des te meer groeiden hare bezittingen en inkomsten aan, zoowel in den omtrek als in meer afgelegen streken.' Dan volgen onderwerpen als 'Uitbreiding der Abdij op geestelijk en stoffelijk gebied', 'De mannenkloosters', 'De parochiën', 'De vrouwenkloosters' en 'De tijdelijke bezittingen der abdij', waarna de auteur weer verder gaat met 'De Abten en hunne voornaamste daden van 1522 tot aan de opheffing der Abdij in 1803'. Ook is er een hoofdstuk over de kerk van Rolduc als begraafplaats van de hertogen van Limburg, gevolgd door een geslachtslijst, getiteld: 'Afstamming van H. M. Wilhelmina Koningin der Nederlanden van Karel den Grooten door de Hertogen van Limburg'. Het boek eindigt met een imposante naamlijst van leerlingen van Rolduc van 1843 tot 1901 en de lijst van het schooljaar 1901-1902.

Rolduc in Woord en Beeld, de titel zegt het al, is rijk geïllustreerd. Men vindt er onder meer de eerste facsimile-uitgaven van een deel der 'Annales Rodenses' en van een aantal oorkonden. Ook is het boek verlucht met afbeeldingen van abten en bisschoppen en met foto's van Rolduc en zijn omgeving. Opmerkelijk: een foto van een plaats als Kerkrade krijgt als onderschrift: '*Omstreeken van Rolduc. Kerkrade*'. De foto laat vanuit het

centrum het begin zien van de toen nog bijna lege Hoofdstraat en men ziet ook de aftakking naar links, waar het begin ligt van de Kloosterraderstraat, de straat die rechtstreeks leidde naar de abdij waar het op 12 juli 1904 om te doen was. In die jaren - of zijn het eeuwen? - is Kloosterrade inderdaad het *centrum* en hoort Kerkrade tot de *omstreken*.

Uit advertenties in de Rolducse Jaarboeken van 1921 en 1922 blijkt dat *Rolduc in Woord en Beeld* achttien jaar later nog te koop is geweest, voor f 8,50. 'Verkrijgbaar bij de administratie van Rolduc'. In beide jaargangen staat ook nog geadverteerd het eerder vermelde boek: *Rolduc, schetsen en herinneringen*, verzameld door H. van Rode. Voor de prijs van f 1,25.

GEDENKSCHRIFT

Op de nieuwjaarskaarten van directeur Corten aan vrienden en bekenden stond in 1904 een bijzondere tekst: 'Nos meilleurs vœux pour la nouvelle année 1904, huitième centenaire de la fondation de Rolduc par le vénérable prêtre Ailbert d' Antoing.' Corten combineerde deze geste met een verzoek om in te tekenen op '*Gedenkschrift: het leven van Ailbertus, den Stichter van Rolduc*'. Inschrijven op dit boek betekende: bestrijding van de kosten van het monument van Ailbertus.¹⁴ Na *Rolduc in Woord en Beeld* en *Gedenkschrift* zou het *standbeeld* van Ailbertus het derde jubileum-product worden.

Ook *Gedenkschrift* is een werk van Corten, 48 bladzijden in folio-formaat. Het boek begint met een beschrijving van de lotgevallen van het befaamde handschrift der 'Annales Rodenses', eeuwenlang goed bewaard, maar op het eind van de achttiende eeuw bij de opheffing van de abdij verdwenen. Het bleek uiteindelijk terecht te zijn gekomen in de Koninklijke Bibliotheek te Berlijn.¹⁵ Een knappe prestatie van Corten dat hij het met zijn mensen klaar speelde het handschrift naar Aken te halen waar hij het in het Stadsarchief kon raadplegen. Ook liet hij van de bladzijden die op het leven van Ailbertus betrekking hebben goede facsimile's maken bij Victor Schols van Stoomdrukkerij en Clichéfabriek Maastricht. In *Gedenkschrift* geeft Corten de oorspronkelijke Latijnse tekst van Ailbertus' leven, genomen uit de 'Annales Rodenses'. De Nederlandse vertaling is van Corten zelf. De oorspronkelijke tekst en de vertaling zijn er naast elkaar afgedrukt. Voorafgaand aan het levensverhaal van Ailbertus plaatst Corten de oudste geslachtslijn van de graven van Gelre. Op de nieuwjaarskaart van 1904 had hij deze lijst genoemd 'het historisch bewijs van de verwantschap van Ailbertus met ons geëerbiedigd Koninklijk Huis'. Aansluitend aan deze geslachtslijst volgt de tekst van het Onthullingslied dat op 12 juli zou worden gezongen tijdens de plechtigheid rond het standbeeld van Ailbertus.

Gedenkschrift bevat onder meer afbeeldingen van het betreffende standbeeld, van de kastelen van Antoing, Wassenberg, Kleef, en van de crypte. Er is ook een hoofdstuk 'Aanteekeningen betreffende de Geschiedenis en het

Achtste Beeld.

De graaf doet plechtig afstand van zijn bezittingen bij gelegenheid van de wijding der crupfe.

Koor.

Muziek van Van BEETHOVEN.

Nu juich, Rolduc, hef aan uw zangen,
Uw zegelied hef aan, hef aan!
'k Zie 't volk reeds naaden in juichende rangen,
'k Zie zalvend reeds uw kerkvoogd staan!
Hoe klopt, Ailbertus, U 't harte zoo blijde!
Hee zegent God uw pelgrimstocht!
Wij juichen blijde op 't eeuwgetijde,
Volvoer, Rolduc, uw zegetocht!

VOORDRACHT.

Dat was een gloriëdag,
O pas gebouwd Rolduc.
Maar dacht gij 't, dat, wanneer, bij 't wentelen der
[eeuwen;
De tijd voor d'achtsten keer den wijden eeuwkring sluit,
Dat op het roemrijk spoor dier eedle priesterschare
Van Keulen, Luik en Trier, bij 't wijdingsfeest vergaard,
Dat dan een Prins der Kerk, de Kardinaal-
[Aartsbisschop
Van 't Noordeijke Room, (1) én aan-zijn zijde hij,
Die 't roemrijk pallium thans draagt in Neerlands
[kerke (2)
En d'eedle Kerkvoogd, die nu op den Luikschen stoel
Obbert heeft opgevoigd (3) op 't woord van Roer-
[monds kerkvoogd, (4)
Uw vader teer bemind, vereenigd in uw huis
Uit liefde tot de jeugd, dien dag herdenken zouden?
O dacht ge 't, Priester, Gij, zoo nederig van zin,
Dat op dien jubeldag in onze vreugd zou deelen
's Lands eedle Koningin en zenden haar Gezant (5)
En brengen aan ons Huis haar koninklijke groeten?
Dat Hij aan wiens beleid de zaak van d'Heiligen Stoel³
In 't land is toevertrouwd, (6) des Opperpriesters zegen
Ons heden brengen zou? Dat zij, die bij den Troon
Aan Wilhelmina's zij ons vaderland regeeren, (7)
Of in ons dier Gewest bekleeden Hare plaats, (8)
Aan uw Rolduc, Ailbert, hun hulde zouden bieden?

Schrijf, schrijf, Rolduc, in goud deez' dag in uw kroniek!
En klinke opnieuw ons lied den edelen ter eere
Uit volle borst, in dank voor zooveel erbetoon.

Koor.

Nu juich, Rolduc, hef aan uw zangen enz.,

VOORDRACHT.

Maar is het wet, helaas, dat vreugde steeds met leed
Moet wisselen op deez' aard? En dat bij 't heiligst
[streven
Oneenigheid zoo vaak in kiem het goede smooft?
Het duurde dan niet lang, of Ailbert, de arme priester,
Geraakte in droef'gen strijd met Broeder Embrico,
Die steeds naar rijkdom streefde en luister der ge-
[bouwen,
Daar 't hem niet mogelijk was, den vroegren edelman
Tot strenge kloostertucht en armoete bekeeren,
Neemt hij een hard besluit: hij zegt vaarwel aan 't Huis,
Waar heel zijn ziel aan hing, maar met een bloedend
[harte
En tranen in het oog. Met zijner broedren twee
Vertrekt Gods trouwe knecht en richt d'onwisse schreden,
Werwaarts de goede God het drietal voeren zou.

(1) Zijne Eminentie Antonius Fischer, Kardinaal-Aartsbisschop van Keulen.

(2) Monseigneur Henricus van de Wetering, Aartsbisschop van Utrecht.

(3) Monseigneur Martinus Hubertus Rutten, Bisschop van Luik.

(4) Monseigneur Josephus Hubertus Drehmanns, Bisschop van Roermond.

(5) Graaf A. de Marchant d'Ansembourg, te Amsternade, vertegenwoordiger van H. M. de Koningin.

(6) Monseigneur Rodolfo Giovannini, Auditeur der Nunciatuur.

(7) Zijne Excellentie Mr. J. A. Loeff, Minister van Justitie. Zijne Excellentie Mr. J. J. S. Harte van Tecklenburg, Minister van Financiën.

Zijne Excellentie J. W. Bergansius, Minister van Staat, Minister van Oorlog.

(8) Zijne Excellentie Jhr. mr. G. L. M. H. Ruijs de Beerenbrouck, Commissaris der Koningin.

Het "Achtste
beeld" uit Corten's
"Gedenkschrift".

Leven van den Eerbiedwaardigen Ailbertus', met daarin notities over de voorvaders van Ailbertus, het kasteel van Antoin, het intreden van Ailbertus in de stiftschool van Doornik, de bouwkundige kwaliteiten van Ailbertus, de stichting van Clairefontaine. Dan volgt nog een gedetailleerde beschrijving van het standbeeld 'van den Eerbiedwaardigen Ailbertus'. Ook *Gedenkschrift* bevat het verhaal van de wedervinding van het gebeente van Ailbertus en de overbrenging naar Rolduc, met daarin een geladen uitroep waarin Corten zijn verknochtheid aan de stichter laat zien: als hij het moment beschrijft dat hij op 28 juli 1895 in Sechtem arriveert om het gebeente op te halen, noteert hij: 'Ailbert d'Antoin was ons'.¹⁶

Gedenkschrift eindigt met de volledige tekst van 'Feestgedicht met zang en levende beelden', een voorstelling die aan het einde van de feestdag in de aula zou plaatsvinden. Bij het afdrucken van de tekst van dit *Feestgedicht* moet er iets merkwaardigs zijn gebeurd. De vijf fraai vormgegeven bladzijden met de complete tekst van het 'Feestgedicht' laten een foutje zien. Het verhaal over Ailbertus wordt namelijk verteld in negen

beelden. Elk beeld krijgt een titel, in sierlijk rode Gotische letters. Nu blijkt dat de titels van acht beelden verkeerd zijn geplaatst. De titel van het achtste beeld hoort bij het zevende beeld, die van het zevende bij het zesde beeld, enzovoort. De titel van het eerste beeld hoort bij de inleiding. Het zij hier vermeld, met schroom en zonder leedvermaak.

Aan deze twee uitgaven, *Rolduc in Woord en Beeld* en *Gedenkschrift*, valt duidelijk te zien waar Corten de accenten wilde plaatsen bij het achtste eeuwfeest. De eerste, tweede en derde plaats is voor Ailbertus, de man die aan het begin staat van hetgeen Rolduc zou worden. Aan hem is wat er volgt te danken en zo kan Corten schrijven over Rolduc als burcht van geloof en wetenschap, als kloostergemeenschap, als (internationaal) onderwijsinstituut, als gewaardeerd leverancier van parochiepriesters, en ook als instituut dat in de loop van de negentiende eeuw bij Nederland was gaan horen en daar intussen ook bij *wilde* horen. Sterker nog, Rolduc voelde zich ook verbonden met het Nederlandse koningshuis. Niet voor niets plaatst Corten in beide jubileumuitgaven geslachtslijsten die een bewijs moeten leveren voor de vanzelfsprekende relatie tussen Rolduc en het Huis van Oranje-Nassau.¹⁷

Rolduc in Woord en Beeld en *Gedenkschrift*, - deze twee jubileumproducten tonen de thema's die in de viering op 12 juli 1904 aan de orde zullen komen: zij vormen de keuze van Corten.

Nog in 1945 merkte de historicus P.C. Boeren op dat juist de viering van dit achtste eeuwfeest de belangstelling van de wetenschappelijke en internationale wereld voor het verleden van Rolduc heeft gewekt en dat Corten de eer toekomt door zijn twee feestuitgaven die ontwikkeling in gang te hebben gezet. Boeren: 'Zijn beide werken brachten niet alleen een volledige geschiedenis, bewerkt naar alle toen bekende bronnen, maar hadden voor de wetenschappelijke wereld nog deze bijzondere verdiensten, dat zij haar bekend maakten met den tekst van den boekencatalogus der abdij en de eerste facsimile-uitgaven boden van een deel der *Annales Rodenses* en van een aantal oorkonden.'¹⁸

DE GROTE DAG

Met het verzenden van al die nieuwjaarswensen voor 1904 had directeur Corten het voornemen voor een grootse viering van het achthonderdjarig bestaan van zijn Rolduc wereldkundig gemaakt. In de bewaard gebleven correspondentie tussen Corten en de architect Pierre Cuypers gaat dan al de meeste aandacht uit naar het ontwerp van een stenen beeld, waarmee de nagedachtenis aan Ailbertus duurzaam en zichtbaar moest worden vastgelegd. Het diarium uit 1904 maakt op 17 januari melding van een bezoek van dr. Cuypers aan directeur Corten. Ze hadden besloten 'geen vrijstaand beeld te vervaardigen, evenals de moderne standbeelden, maar een overdekt beeld overeenkomstig de Middeleeuwen'.¹⁹ In *Rolduc's Jaarboek 1927* wordt nog gesproken over de samenwerking van beide heren en over de 'kunstzinnige

wenken' die Corten aan de architect gaf: 'Wellicht heeft Dr. Cuypers niets anders gedaan, dan het idee van Corten in tekening brengen'.²⁰

Kort na Kerstmis 1903 riep Corten zijn leraren bijeen voor een algemeene vergadering. Zonder dat daarbij het eigenlijke thema van de bijeenkomst werd genoemd, wist iedereen waar de directeur het toen over zou hebben: de plechtige herdenking van het achthonderdjarig bestaan van Rolduc. In het schoolblad *Utile Dulci*, een Rolduc's periodiek dat zichzelf omschreef als 'Kath. Weekblad in de 4 moderne talen (Hollandsch, Fransch, Duitsch en Engelsch)²¹ zou de leraar P.J.M. van Gils (1869-1956) uitvoerig verslag doen van de feestelijkheden. Over directeur Corten noteerde hij vol respect:

*'Het zij reeds dadelijk tot eer van den feest-ontwerper, Dr. Corten, gezegd: in geen enkel hoofd- en in zeer weinige detailpunten is van 't oorspronkelijk feestplan afgeweken. Dit is machtig organiserend talent!'*²²

Al in februari en april 1904 werden kranten als *De Maasbode* en de *Limburger Koerier* geïnformeerd over het aanstaande eeuwfeest.

En toen brak de laatste week vóór de Grote Dag aan. Het verloop van die week blijkt de kroniekschrijver van Rolduc nauwgezet te hebben opgetekend:

'3 [juli] Zondag. Komst van Prof. Everts²³ van het Groot Seminarie ter bijwoning van het eindexamen der Seminaristen.

5 Dinsdag. [...] Onder het diner kondigt de directeur aan, dat met het oog op het aanstaande eeuwfeest van Rolduc's stichting tot aan de vakantie door de studenten na het diner mag geroookt worden. Deze aankondiging werd door een geweldig applaus begroet.

8 Vrijdag. [...] Onder het diner uitreiking van exemplaren van het ont-hullingslied ter oefening.

9 Zaterdag. Opstaan om 6 uur, studie tot 8, laatste compositie.²⁴ In den voormiddag en namiddag worden kransen gemaakt van sparrenegroen in het bosquet om gangen, eetzaal, voorgevel enz. feestelijk te versieren.

10 Zondag.

11 Maandag. In den namiddag aankomst van Mgr. Drehmanns²⁵ en prijsuitdeeling.

12 Dinsdag. Het grote feest...²⁶

DE KERKELIJKE VIERING

Op 12 juli 1904 stonden om negen uur professoren en leerlingen in twee rijen gereed op het voorplein. Klokken luidden. Schoten klonken.

Daarbovenuit weerklonk gejuich, toen de eerste gasten arriveerden. Drie katholieke ministers waren door de Rolducse leraar W.H. Nolens (1860-1931) met een vierspan in Aken afgehaald en kwamen nu met hun aanwezig-

heid de viering opluisteren: mr. J.A. Loeff van Justitie, mr. J.J.S. Harte van Tecklenburg van Financiën en J.W. Bergansius van Oorlog. Van deze excellenties maakte laatstgenoemde, 'in groot uniform van luitenant-generaal, den martialen helm met witten helmbos op het hoofd'.de meeste indruk. Het verslag van Van Gils - die zich als rapporteur liet ontvallen: 'De zaak treft en roert mij diep' - nodigt honderd jaar later nog uit tot veelvuldig citeren. Met de komst van A.O.J.E.M. Graaf de Marchant d'Ansembourg, als afgezant van de koningin 'in vol ornaat', werd de koninklijke standaard gehesen. Het werd druk: 'De geheele omtrek voert al wat hij aan vehikels met twee paarden bezit, hier samen'. Ook leden en oud-leden van de Tweede Kamer maakten hun opwachting: dr. P.J.F. Vermeulen, mr. F.I.J. Janssen, mr. F.J. Bolsius, J.M.M.H. Merckelbach en J.H.J. Beckers. Voorts verschenen leden van Gedeputeerde en Provinciale Staten van Limburg onder leiding van de commissaris van de koningin jhr. mr. G.M.L.H. Ruijs de Beerenbrouck. Dan waren er ineens ook, als vertegenwoordigers van het kathedraal kapittel van Roermond, de kanunniken A.J. Deutz, H.L.A. Sevriens, W.A. Notermans en dr. P. Mannens; na professor J.V. de Groot O.P. uit Amsterdam arriveerden de professoren van het Roermondse groot-seminarie H.W.H. Everts, J.M.L. Keuller en G.A.H. Bauduin. Daarop volgden dan weer een aantal dekens uit het Roermondse diocees en allerlei vrienden en weldoeners van Rolduc. Kortom, 'een grootsche en groote schaar zoals Rolduc nooit binnen zijne acht eeuwen oude muren zag.' En nog was het gezelschap niet compleet. Nog meer kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders die naar rang en stand nog eerwaardiger waren gemijterd en feestelijk uitgedost, vereerden Rolduc met hun komst: de aartsbisschop van Keulen, kardinaal Anton Fischer, werd vergezeld door Domproost dr. Steffens en Matthias Goebbels, de Akense kanunnik die het gewelf en de muren van de oude abijkerk van Rolduc van kleurrijke, bijbels geïnspireerde schilderijen had voorzien. Kort daarop liet mgr. Rodolfo Giovannini, zich als zaakgelastigde van de Paus aandienen. Ook mgr. H. van de Wetering, de aartsbisschop van Utrecht, liet niet op zich wachten. Hem volgden dr. H.A. Poels, mgr. dr. J.E.H. Menten, dr. Lucas uit Luik, dr. A. van Oppen, rector van het stedelijk gymnasium van Maastricht en voorts de Luikse bisschop mgr. M.H. Rutten.

Rond 9.30 uur begaven al deze gasten met de leraren en leerlingen, als de eigenlijke bewoners van Rolduc, zich naar de abdijkerk voor de Pontificale Hoogmis. Bisschop Drehmanns werd daarbij als hoofdcelebrant geassisteerd door directeur Corten, als presbyter assistens, en door de dekens van Venlo en Echt. Van Gils is niet zo uitvoerig met details van deze kerkdienst, maar hij blijkt onder de indruk: 'Wij beleven momenten, die geen tijd uit onze heugenis zal wisschen.' Aan het einde van deze plechtige dienst zong het koor de bede voor de koningin, het *Domine salvam fac reginam nostram*. Na een gezongen litanie volgde nog een gebed voor de paus. En ter afsluiting werd het op Rolduc zo vertrouwde Marialied *Salut, ô Vierge Immaculée* gezongen.

Na afloop van deze kerkdienst kregen gasten en bewoners gelegenheid nader met elkaar kennis te maken. Maar al spoedig luidde de bel ter aankondiging van de volgende plechtigheid: de onthulling van het standbeeld van Ailbertus. In de trefzekere bewoordingen van Van Gils: 'Alles ijlt of strompelt naar het voorplein tusschen kerk en aula'; het was een dag voor alle leeftijden.

AILBERTUS IN STEEN ONTHULD

Toen de voorname gasten eenmaal, conform de *ordre de préséance*, op het voorplein hadden plaats genomen - de kardinaal-aartsbisschop van Keulen vooraan, vervolgens de bisschoppen, de vertegenwoordigers van paus en koningin en dan de ministers - boden het kardinaalsrood, de bisschopskruisen, de goudgerande uniformen en de opzichtig gedragen ordeversierselen onder de fel brandende zon een schitterende aanblik: volgens Van Gils '... een kleurengloed 't penseel van een Rembrandt waardig'. Toen viel het doek en alle aanwezigen zagen voor het eerst het stenen beeld van Ailbertus als stichter van Rolduc. Dr. P. Cuypers bleek deze Ailbertus te hebben uitgebeeld, zoals de 'Annales Rodenses' hem in woorden tekenen. Daarop volgde voor directeur Corten, de initiator van het herdenkingsfeest, het moment om zijn belangrijkste toespraak van die dag te houden. Het is hier de plaats om de volledige tekst van deze (gelukkig in de notities van Corten bewaard gebleven) toespraak te bieden, waarmee de retorisch begaafde directeur van Rolduc op die jubileumdag hooggestemd kon gaan uitpakken.

'Eminentie, Excellenties, Doorluchtige Hoogwaardigheden, hoogedelgeboren Graaf, hoogerwaarde Heeren, Mijne Heeren,

Regi saeculorum immortalis et invisibili soli Deo honor et gloria!

Het zal u niet verwonderen, M.H., dat deze verheven woorden, onze morgenhymne, onze ochtendgroet bij dit achtste eeuwfeest van Rolduc, op dit plechtig uur, spontaan uit mijn hart opwellen en van mijne lippen vloeien, als de uitdrukking van de ééne gedachte mijns geestes, het ééne gevoel mijns harten, door geen andere verdrongen.

Ja, eere en lof zij den Koning der eeuwen, den onsterfelijken en onzichtbaren, wiens almachtige hand sparend en reddend, beschermend en zege-nend gedurende achthonderd jaar over dit dierbaar Huis uitgestrekt bleef!

Acht eeuwen! Slaat, M.H., in het licht der Historie uwe blikken op het wereldtooneel en de pas begonnen twaalfde eeuw! Wat is er, buiten de onvergankelijken rots van Petrus en de daarop gebouwde Kerk overeind gebleven?

De tronen dier tijden zijn ineengestort, de rijken gevallen, de volkeren uit elkaar geworpen, kerken en kathedralen verwoest en verminkt, de duizenden kloosters en abdijen, wier grootsche gebouwen daar prijkten op de bergen, in de dalen, op de pleinen en in de straten der steden, - zij zijn verduwenen en nauwelijks herinnert nog een ijdele naam van plein of wijk aan

hun bestaan van weleer, en met het oog op het vergankelijke van al het aardsche mogen wij wel uitroepen met den dichter:

Daar vaart langs heel de wereld / Een woeste doodsorkaan / De schepingen der menschen / Verrijzen en vergaan!

De meeste der heerlijke middeleeuwsche kloosters en abdijen - wie weet het niet? - werden weggerukt door den heilloozen storm der hervorming en de enkele die gespaard bleven vonden hun ondergang in de algemeene vernieling der Fransche Revolutie.

Bleef ons Huis dan van alle gevaar bevrijd en gierde de doodsorkaan niet om de tinnen van Rolduc?

O zeg het ons, edele Winand Lamberti, schandelijk ingekerkerd om uwen trouw aan dit Huis, zeg het ons, hoe Rolduc tot driemaal op den rand van den afgrond raakte en slechts door een wonder gered werd? Zeg het ons, o Gij laatste der kloosterheeren, en gij, eerste Directeur van het Seminarie van Rolduc,²⁷ wat strijd en moeite het kostte Rolduc van den ondergang te redden?

Uw woord, o onverschrokken grijsaard, edele Kruyder²⁸, uw troostvol woord verklaart het geheim van Rolduc's wondervolle redding en voortbestaan:

"Fürchten Sie nicht: Gottes Segen ruhet über diesem Hause".

Wie bracht den zegen aan ons dierbaar Rolduc? Luistert naar den plechtigen aanhef van den middeleeuwsche Annalist:

In het jaar 1104, in het zevenenveertigste jaar der regeering van Keizer Hendrik den vierden in het dertiende jaar van Obbertus van Luik, in de twaalfde indictie nam de priester Ailbertus bezit van deze plaats en legde daar met zijne twee broeders de grondslagen der nieuwe woonplaats.

Ailbertus! Ja hij was de man aan wien - ik gebruik de woorden der Schrift - de heilige beloften betreffende dit Huis gedaan werden.

Hij was een telg uit den ouden, forschen Vlaamschen stam der Baroenen van Antoing wier bloed nog stroomt in de aderen onzer inniggeliefde hooggevierde Koningin.

Hij was een man van hoogen wetenschappelijken roem, bestierder van de wijdberoemde stiftschool van Doornik.

Hij was een kunstenaar, van wiens uitstekend talent onze heerlijke crypta en kerk nog heden een schitterende getuigenis afleggen.

Maar meer dan dit alles! Hij was een heilig priester, een trouwe dienaar der H. Drieuldigheid die hem had uitverkoren om de stichter te zijn van heiligdommen waarin de christelijke volmaaktheid en de evangelische Raden hare hoogste beoefening, de kerk haar schoonsten bloesem vinden zou.

Ik weet het wel: geen sterveling zal tot Gods eeuwige raadsbesluiten doordringen, maar wanneer wij in onze kroniek lezen dat God aan Ailbertus, toen hij nog in Vlaanderen vertoefde herhaaldelijk deze plaats toonde, wanneer zijne levensgeschiedenis ons bericht door welke heldhaftige heiligheid hij aan dit huis een hoogere wijding gaf, met wat liefde zijn

hart hing aan dit huis, met welke vuurige bede hij bij zijn sterven smeekte dat God dit huis mocht sparen en hoezeer hij wenschte te rusten onder de gewelven van zijne crypta, - kunnen wij dan niet met alle recht veronderstellen dat wij aan de voorbede van den in geur van heiligheid overleden stichter het behoud van dit huis te danken hebben?

Niet zonder reden, M.H., heeft dan Rolduc op het achtste eeuwfeest zijnen stichter een gedenkteeken zijner achting en zijner liefde willen oprichten; niet zonder reden hebben de tegenwoordige en vroegere leeraren en leerlingen met den edelen kunstenaar Dr. Cuypers aan het hoofd als om strijd willen bijdragen opdat men in waarheid kon schrijven ter eeuwige gedachtenis: Roda posuit. Niet zonder reden ziet gij, Ailbertus, heden voor uw kerk vergaderd deze hoogedele hoogerwaardige mannen uit de hoogste eerste rangen van ons land op het uur der onthulling. Zoo rijs dan uw gestalte voor onze oogen in uw heerlijke beeltenis, o eerbiedwaardige priester, en gij, gijzelf o schouw op ons neder uit de hemel en zegen uw Huis en allen die Rolduc lief hebben.²⁹

Foto van de hoge gasten op het eeuwfeest van 1904, op het voorplein, bij het standbeeld van Ailbertus (foto uit Nederlandsche Illustratie, zondag 31 juli 1904, nr. 33, p. 324).

De tekst van deze éloge is ondubbelzinnig: na de vraag 'Wie bracht den zegen aan ons dierbaar Rolduc?' (de instelling die acht eeuwen niet zonder rampspoed is gebleven, maar die uiteindelijk alle onheil had weten te doorstaan) kon Corten de hoofdrolspeler van deze dag noemen. Ailbertus: man van wetenschap; kundig bestuurder van de vermaarde stiftschool in Doornik; bouwer van de Rolducse crypte en - het wordt met nadruk verkondigd - de man die met terugwerkende kracht verwant heet aan het Nederlandse koningshuis.

Ook in de hoogdravende tekst van de door hem vervaardigde onthulingshymne is deze koninklijke verwantschap niet weggestopt. Ziehier de volledige tekst van dit lied dat bijna alle kranten in hun kolommen bij de verslaglegging van deze herdenking opnamen.

*Triomf ! Triomf ! Als 't golvenloeien
Zoo bruisse 't lied der dankbre vreugd !
Reeds sluit zich d'achtste kring der eeuwen, -
Nog straalt Rolduc in eeuwge jeugd !
Triomf ! Triomf ! Rijs voor onze oogen,
AILBERTUS, Vlaandren's fiere zoon,
Wiens bloed nog stroomt in 't hart der Eedle,
Die roemvol heerscht op Neerlands troon.*

*Triomf ! Triomf ! Wij schouwen blijde
Op 't heerlijk beeld in blanken steen.
Wijs, KUNSTNAAR, fier ons op Uw kerke,
Een meesterstuk uit 't grauw verleen !
Verkond ons, PRIESTER, den Drieëene -
Wat stormen huilden om dit Huis,
Rolduc bleef trouw zijn God, zijn Kerke, -
Wij zweren trouw aan 's Heeren Kruis !*

Na de onthulling van dit 'heerlijk beeld in blanken steen' werd de plechtigheid in de abdijkerk voortgezet: het moment was aangebroken voor een grandios 'Te Deum' uit dankbaarheid. Alle aanwezigen stroomden opnieuw de kerk in. En weer memoreert Van Gils glanzende mijters, brede koorkappen, gouden kromstaven: 'De zon werpt hare stralen door de fraaie vensters op het hooge koor. De beide rijen komen voor het hoofdaltaar samen en hooge en lage geestelijkheid, vergrijsde leeken en bloeiende jongelingen werpen zich op de knieën, om den in de Eucharistie verborgen God dank, hulde en eerbied te brengen. De kardinaal intoneert het 'Te Deum' en nu ruischt en bruiist en jubelt de lofzang door de hooge gewelven: gebed en wierookwolken vullen den tempel.'

'Weer was de pauze kort', aldus Van Gils, 'de feestmaaltijd wachtte ons'.

DINER

Bij kennisneming van het verslag over het feestmaal, waarbij heel veel gespeecht, getoast en gezongen werd, dient zich bij een hedendaags lezer de vraag aan of er toen ook nog wel gelegenheid werd geboden tot het nuttigen van de opgediende gerechten. Als eerste spreker memoreerde bisschop Drehmanns op eigen wijze acht eeuwen Rolduc, om vervolgens passende hulde te betuigen jegens paus en koningin, als hoogste gezagsdragers op

geestelijk en wereldlijk terrein; Drehmanns beschouwde de aanwezigheid van hun vertegenwoordigers, mgr. R. Giovannini en graaf de Marchant d'Ansembourg als een zichtbare erkenning van Rolducs liefde voor Kerk en Vaderland. Mgr. Giovannini dankte onmiddellijk voor de hulde die aan de H. Vader werd betuigd, om vervolgens over te gaan tot het uitreiken van een kerkelijke onderscheiding aan directeur Corten en aan leraar Willem Hubert Nolens. Of alle aanwezigen op het feestelijke moment van deze eervolle benoeming tot kamerheer van paus Pius X en van de toekenning van het erekruis 'Pro Ecclesia et Pontifice' alle nuances en modaliteiten van deze onderscheidingen hebben begrepen, mag worden betwijfeld. Vast staat in elk geval dat korte tijd na het feest bleek dat er in Rome een vergissing was begaan en dat op grond daarvan de leraar Nolens als geheim kamerheer van de paus een hogere waardigheid ten deel was gevallen dan directeur Corten, die voortaan als ere-kamerheer van de paus verder door het leven moest.³⁰

Na dit optreden van mgr. Giovannini dankte Graaf de Marchant d'Ansembourg in welgekozen bewoordingen voor de hulde, Hare Majesteit gebracht bij monde van de Roermondse bisschop; hij beloofde de koningin verslag te doen van de blijken van trouw en afhankelijkheid die hij te Rolduc had mogen zien en horen.

Vervolgens was het de beurt van mgr. A.H. Fischer, kardinaal-aartsbisschop van Keulen. Hij las een schrijven voor van kardinaal-staatssecretaris Merry del Val, waarin met lof gewag werd gemaakt van de verdiensten van Rolduc jegens Kerk en Vaderland en waarin ook expliciet gemeld werd dat Ailbertus aan de Nederlandse koningin verwant zou zijn. Daarop reageerde minister Bergansius met woorden van hulde jegens de buitenlandse kerkvoogden. Naar aanleiding hiervan uitte mgr. H. van de Wetering loffelijke woorden jegens de bewindslieden die zich zo verdienstelijk hadden gemaakt voor het bijzonder onderwijs in den lande. Minister Loeff dankte daarop de aartsbisschop en bracht een toast uit op het Nederlandse episcopaat; zijn wens mocht er zijn: 'dat het onderwijs - want 't feest van heden is toch niets anders dan een feest van het onderwijs - onder de auspiciën van 't Doorluchtig Episcopaat blijve groeien en bloeien, dat 't oplevere voor den tegenwoordigen en toekomstigen tijd meerdere vruchten van den boom, meerdere vruchten van die, die ik noem Rolduc'. De aanwezigen kregen nauwelijks gelegenheid al die plechtige woorden en verheven wensen goed tot zich te laten doordringen. Als volgende spreker diende de Luikse bisschop M.H. Rutten zich aan. Zijn toespraak was niet alleen 'tintelend van geest', maar ook geestig. Zo begon hij met minister Bergansius, die 's morgens het voorplein was opgereden met die martiale helm met witte helmbos op het excellente hoofd, een persoonlijk pluimpje toe te kennen: *L'homme le plus pacifique que j'aie jamais rencontré de ma vie*'. Maar daarna memoreerde hij in ernst dat zijn voorganger mgr. C.R.A. van Bommel in 1843, toen Rolduc bij het vicariaat Limburg kwam, zich - overigens tevergeefs - had verzet tegen die losmaking van het bisdom Luik, omdat Van Bommel

terdege had beseft dat daarmee een gebied voor Luik verloren ging, dat hem als bisschop de beste priesters leverde: 'Hebben de Duitsch sprekende parochiën van mijn bisdom het geloof trouw bewaard, en volbrengen zij hun godsdienstplichten als de besten, dan danken zij dit aan de geestelijkheid die haar eeuwen lang uit de abdij van Rolduc werd gezonden.'

Bijna was het diner ten einde. Als voorlaatste spreker spoorde jhr. mr. G.L.M.H. Ruijs de Beerenbrouck, commissaris van de koningin in Limburg, de leerlingen aan het katholieke vaandel hoog te houden en zich hun leven lang hun Rolducse opvoeding waardig te tonen.

Tussen de toespraken door van al deze hoogwaardigheidsbekleders uit de sectoren Kerk en Staat werden talrijke telegrammen voorgelezen. Zo was er de telegrafisch vanuit Schwerin-Mecklenburg overgebrachte gelukwens van prins Hendrik: 'Ik betuig U allen mijne zeer groote en oprechte belangstelling in uw schoon feest van heden. Mijne beste wenschen voor den verderen bloei van Rolduc. Mijne bezoeken aan Rolduc blijven voor mij steeds zeer aangename herinneringen. Hendrik Prins der Nederlanden.' Na voorlezing van dit telegram stond het hele gezelschap als één man op, om uit volle borst het 'Wien Neêrlands bloed' (Hendrik Tollens) te zingen. Er waren nog heel wat meer telegrammen: van prelaten, katholieke instellingen, inspecteurs van gymnasiaal en middelbaar onderwijs, hoogleraren-gecommitteerden, oud-leerlingen, ouders van leerlingen. Tijdens de avondzitting in de aula zou directeur Corten nog een bijzonder telegram voorlezen van Abraham Kuyper, in diens hoedanigheid van minister van Binnenlandse Zaken (waaronder toen óók nog Onderwijs ressorteerde): 'Van zelf herleeft door uw jubileum bij mij de verheffende indruk dien uw grootsche stichting een vorig jaar op mij maakte. Daarom te meer stel ik uw telegram op prijs en beantwoord het met een gelukwensch mijnerzijds. Ik eer in Rolduc een der oudste scholen, waardoor de Christelijke grondslagen in ons volksleven gelegd en bevestigd zijn. Blijve uwe machtige stichting aan de bevestiging daarvan haar beste krachten wijden en zij ze door dien bezielenden arbeid het Vaderland ten zegen.'

Het diner werd afgesloten met een slotwoord van de directeur. Van Gils noteert: 'Hoogst gelukkig was Mgr. Dr. Corten in zijn antwoord. Het roemvol feit van de herdenking van het achtste eeuwfeest zou met gouden letters op Rolducsch historiebld geschreven worden.'³¹

FEESTGEDICHT MET ZANG EN LEVENDE BEELDEN

De dag van het achtste eeuwfeest werd besloten met een voorstelling in de aula van Cortens *Feestgedicht met zang en levende beelden*. In aria's, koren en voordrachten werd in negen taferelen het leven uitgebeeld van de stichter van Rolduc. Het vertrek van Ailbertus uit het adellijk slot van Antoiing naar de stiftschool in Doornik, zijn visioen van de plaats waar hij eens Rolduc zou stichten, zijn tocht naar het land van Rode, waar hij de

plaats van het visioen herkent, Ailbertus als leraar in het land van Rode, zijn verdere levensgang tot aan zijn dood: het wordt allemaal getoond en bezongen in deze *tableaux vivants*. De mensen van Rode zoeken hem op om, zoals het *Feestgedicht* zegt: 'te hooren 't woord des heils, verkondigd door den Priester! Zoo stroomde 't volk eens saam bij d'oevers der Jordaan, toen het woord des Boetgezants weerklonk door de woestijnen'. Dit is een geschikte passage om te ontdekken in welke context Corten zijn Ailbertus wil plaatsen, Ailbertus als een Johannes de Doper die de weg bereidt. In een volgend beeld schildert Corten Ailbertus af als weldoener van de armen, en beschrijft hij hoe Ailbertus omgaat met rijk en arm. Het kan 'beeldend' werken hier weer een stukje tekst uit dat *Feestgedicht* te citeren:

*In armoe leefd' hij ginds, in armoe leeft hij hier,
Als zijne bruid verkoor die nazaat der "baroenen"
De schamele armoe zich en zwoer haar liefde en trouw.
Den rijke bood hij gul, al wat hij op kon disschen,
Maar meer den troost der ziel dan keur van spijs of drank.
Doch 's Priesters lieveling - 't was de arme in zijn lompen,
En wie in zorg en leed den lieven Heiland leek,
Die arm lag in de krib, geen steen vond om te rusten,
En de armoe bracht ten troon, toen hij op 't schandhout stierf,
Dien drukte hij aan 't hart, dien noodde hij aan tafel,
Dien gaf in wreeden nood hij 't laatste brokje brood
En wierp bij sneeuw en ijs, wanneer de Noordwind gierde,
Hem d'eigen mantel vaak om 't nakend, bevend lijf.*

Maar Corten wilde nog meer zeggen met dit *Feestgedicht*. Hij wenste de verwantschap van Ailbertus met de dynastie van Oranje-Nassau langs de lijn van de graven van Gelre nog eens *expressis verbis* te benadrukken:

*'Een telg uit 't voorgeslacht van d'eed'len Vlaamschen stamme,
Waaruit na eeuwental de dierbre spruit ontkiemt,
Door Neerlands trouwe volk, met liefd' en vreugdekreten
Eens als zijn koningin gebuldigd op haar troon.'³²*

In het achtste beeld trekt Corten een parallel tussen de hooggeplaatste prelaten uit Luik, Keulen en Trier, die in 1108 in Rode aanwezig waren bij de inwijding van de plaats voor crypte en kerk, en de hoogwaardigheidsbekleders uit Keulen, Utrecht, Luik en Roermond, die in 1904 het achtste eeuwfeest met hun tegenwoordigheid opluisterden:

*'Dat was een glorie dag, o pas gebouwd Rolduc.
Maar dacht gij 't, dat, wanneer, bij 't wentelen der eeuwen,
De tijd voor d'achtsten keer den wijden eeuwkring sluit,*

*Dat op het roemrijk spoor dier eedle priesterschare
Van Keulen, Luik en Trier, bij 't wijdingsfeest vergaard,
Dat dan een Prins der Kerk, de Kardinaal-Aartsbisschop
Van 't Noordelijke Room, (1) en aan zijn zijde hij,
Die 't roemrijk pallium thans draagt in Neerlands Kerke (2)
(...) dien dag herdenken zouden?
(enzovoort)*

En zo verwijzen deze getallen naar tien belangrijke gasten die in *Gedenkschrift* onder de tekst van de betreffende voordracht met naam en functie worden genoemd:

(1) De kardinaal-aartsbisschop van Keulen, Antonius Fischer. (2) De aartsbisschop van Utrecht, Henricus van de Wetering. (3) De bisschop van Luik, Martinus Hubertus Rutten. (4) De bisschop van Roermond, Josephus Hubertus Drehmanns. (5) De vertegenwoordiger van H.M. de Koningin, Graaf A. de Marchant d'Ansembourg. (6) De vertegenwoordiger van de paus, Rodolfo Giovannini. (7) De ministers J.A. Loeff, J.J.S. Harte van Tecklenburg, J.W. Bergansius, en (8) de commissaris der koningin in Limburg, G.L.M. Ruijs de Beerenbrouck.

In de laatste verzen van *Feestgedicht* verwerkt Corten op soortgelijke manier ook de namen van nog twee gasten: architect P. Cuypers die de kerk van Rolduc ingrijpend had gerestaureerd en het standbeeld van Ailbertus had ontworpen, en kanunnik Matthias Goebbels uit Aken die dezelfde kerk met kunstzinnige muurschilderingen had gedecoreerd.

De muzikale leiding was in handen van leraar Henri Nillesen. Behalve van hem is er ook muziek gebruikt van Méhul, Händel, Beethoven, Mendelssohn-Bartholdy en van de voormalige *directeur de musique* Bernard Pothast die als emeritus in maart 1904 in Sittard was overleden.

HET JUBILEUMFEEST IN DE PERS BEZIEN

Nog na honderd jaar blijkt Van Gils in *Utile Duci* een betrouwbaar en gedreven verslaggever van de viering van het Rolducse jubileumfeest te zijn geweest. Maar ook de reguliere pers had in 1904 belangstelling voor de gebeurtenissen rond deze herdenkingsdag. Kranten van allerlei herkomst, kleur en snit maakten in de dagen tussen 12 en 17 juli 1904 melding van dezelfde vreugdevolle gebeurtenissen.³³ Zij plaatsten eigen accenten en belichtten andere details dan Van Gils. Een kleine bloemlezing uit al deze berichten en commentaren kan een andere, anders gekleurde kijk op dezelfde gebeurtenissen bieden.

Op 12 juli is Rolduc onderwerp van het hoofdartikel van het landelijke katholieke dagblad *De Maasbode* (Rotterdam): 'Opeenvolgende geslachten hebben er hunne opleiding, hunne vorming, hun onderricht genoten: duizenden en duizenden, verspreid over het gansche land, in Duitschland,

België, in onze Oost en onze West, in Amerika en andere werelddelen, danken deze inrichting het hoogste en beste, dat den mensch op zijne levensreize meegegeven worden kan; roemen vol dankbaarheid Rolduc hunne tweede moeder'. (...) Een boekdeel ware te vullen met de geschiedenis dezer inrichting van onderwijs. Wie denkt bij het lezen dezer woorden niet onmiddellijk aan het fraaie werk "Rolduc in Woord en Beeld", dat wij danken aan de keurige pen van Dr. Corten en professor Ruyten?' Met instemming citeert deze krant dan een uitlating van deze leraar A.H.M. Ruyten, auteur van enkele hoofdstukken in dat fraaie gedenkboek: 'Met frisschen moed en wijs beleid sloeg directeur Corten de handen aan het werk. Aan ondernemingsgeest ontbrak het hem geenszins, zoowel op stoffelijk als geestelijk gebied. - Rolduc handhaafde zijn ouden roem niet alleen, doch bevestigde en verhoogde dien. Het aantal leerlingen, 350 in 1883, bedraagt thans over de 400.'³⁴

De in Utrecht verschijnende katholieke krant *Het Centrum* had aandacht voor de wijze waarop de komst van de kardinaal-aartsbisschop van Keulen al de avond tevoren in het naburige Herzogenrath werd aangekondigd 'door een Duitsche beambte, die op de gebruikelijke wijze met luide stem den volke de heugelijke tijding meedeelde en allen uitnoodigde door het uitsteken van vlaggen en het aanbrengen van versieringen, den prins der Kerk vorstelijke eer te bewijzen.' Over de aankomst van graaf de Marchant d'Ansembourg als vertegenwoordiger van de koningin was *Het Centrum* opgetogen: 'Geheel Kerkrade vlagde te zijner eer en de geestdrift bereikte haar toppunt.' Deze zelfde krant wist ook nog te melden wie er temidden van alle voorname gasten *niet* was: het Tweede-Kamerlid Victor de Stuers, voorheen cultureel topambtenaar, 'ontbrak wegens ongesteldheid'. Over de pontificale hoogmis berichtte deze krant: 'Indrukwekkend klonk de vierstemmige feestmis (...) in streng-kerkelijke stijl gecomponeerd door, en onberispelijk uitgevoerd onder de bekwame leiding van Rolduc's voortreffelijken koördirecteur Nillesen.'³⁵

Het katholieke dagblad *De Tijd* besteedde enkele dagen achtereen aandacht aan de feestelijkheden te Rolduc en wist te melden dat voor de ont-hulling van het standbeeld voor Ailbertus ook een 'talrijke volksschare uit de omliggende dorpen mede op het voorplein [was] toegelaten.'³⁶

Over het 'Te Deum' in de kerk, direct na de plechtigheid rond het standbeeld op het voorplein, kon de verslaggever van de *Limburger Koerier* blijkbaar niet zonder vervoering berichten: 'Dan begaven zich allen nogmaals ter kerke, *en als 't geluid van donderslagen, dat over de eeuwige bergen rolt* steeg het oude Gregoriaansch Te Deum ten hemel, begeleid door klokgelui en gescandeerd door de zware slagen der donderbussen. Het was het glanspunt van den dag. Vijftig priesters in het hoogkoor hieven de strofen aan. Vijfhonderd kelen gaven het jubelend antwoord. Men moet het hebben meegemaakt, om zich den machtigen indruk te kunnen voorstellen, die zulk een feestzang maakt, die op zulke momenten tevens een echte

Pagina uit de
"Comptes
Courants" van
1903/1904, met de
staat van de kosten
van het achtste
eeuwfeest (RAL,
archieff Derde
Rolduc, inv.nr.
845, p. 373.

Fête du 800 ^e anniversaire			
juill.	16	à Jakobus Jean Porcelain etc. f 5.65 Mo	44 64
"	"	à M. Baert fr. Anla " 95, 39 ell.	56 33
"	"	fr. arrose les drapes 10.00 ell. fr. les canons 6.00-46	9 44
"	20	fr. Schapins 41.00 Mo. fr. Supins 27.75 Mo. fr. Loge sucrée 36.00	67 91
"	27	à Heubert kantine fr. divers 246.81 Mo. Sept. 44 par 60.00 ell.	181 03
"	"	fr. Service à table. + Jean f 10.00 à Bishop fr. transport f 22.70	32 70
août	20	à Gezaen Groming fr. bijlath	24 82
sept	12	à Carter-Beck fr. 25 houtaalk. via Blane	32 25
"	"	fr. transport f 0.87 et f 0.65 ¹⁹⁰⁰ fr. Cigares f 2.00	21 42
"	21	à Absit fr. theater f 82.00	82 00
"	27	à Vogelz ketone fr. dessert 17.60 ell.	10 39
			<hr/> 562 93
oct.	13	à Steyer fr. Vokken 46.00 ell. 20 Oct fr. tenue kaart f 15.00	
nov.	18	à Cuyper fr. Marmade f 180.00	
"	"	à Bergstein fr. powder f 55.30	

volkszang blijkt.' Deze verslaggever van de *Limburger Koerier* was kennelijk een oud-leerling van Rolduc; herinneringen aan vroeger kwamen bij hem boven, toen het *Qu'ils sont aimés, grand Dieu, tes tabernacles* gezongen werd: '...als om te bewijzen, dat bij het wisselen der studenten-geslachten Rolduc onveranderd blijft, zongen de vele oud-leerlingen onder de gasten het Kantiëk uit volle borst mee, juist met dezelfde fouten-in-de-maat, die wij voor een tiental jaren ook al maakten, en die trouwens toen noch thans aan het totaal-effect geen den minsten afbreuk deden.'

Deze zelfde oud-leerling was ook bij het feestdiner aanwezig: '... en het eigenaardigste, het meest typische was, dat in dezelfde enorme eetzaal, waar naast Z.Em. den Kardinaal Bisschoppen en Ministers aanzaten, ook aan alle jongens een plaatsje was ingeruimd. Zij zaten niet bar ruim, maar zij waren er allen, zij vierden mee het feest van Rolduc, hun feest, en zij toonden dat de oude goede geest er nog altijd heerscht, de geest van vroolijkheid en huiselijkheid. Bij al de deftigheid die hier voorzat, voelden de jongens zich blijkbaar op hun plaats en volkomen op hun gemak, en hun Hollandsch

Hoera-roepen ging hun even gemakkelijk af als het Fransche “Vive!” welke ongewone klank ons weer dadelijk een tiental jaren terugvoerde naar het tijdperk, dat wij zelf de grootste levensmakers-compagnie hielpen vormen van het geraas-lievend Roda.³⁷

Later in die week vervolgde *De Maasbode* de berichtgeving over Rolduc en berichtte dan alsnog over de toespraken tijdens hetzelfde diner; over de Roermondse bisschop Drehmanns, die zich in het Frans wendde tot mgr. Giovannini, de vertegenwoordiger van de paus, om vervolgens ‘in de Hollandsche taal’ graaf Marchant d’Ansembourg toe te spreken en deze onder meer te verzekeren dat ‘onze Koningin Ailbertus’ deugden geërfd heeft.’ Daarop sprak kardinaal Fischer van Keulen in het Duits en in die taal uitte hij in welgekozen bewoordingen waardering voor het gegeven dat regering en vorstenhuis van Nederland zoveel positieve belangstelling voor een katholieke instelling als Rolduc toonden.³⁸

De verslaggever van *De Tijd* was er bij toen directeur Corten in de pauze na het diner door leraren naar het bordes op de cour werd gelokt, waar hij zijn nieuwe waardigheid van Kamerheer moest tonen door de parse stola om te hangen die bij deze onderscheiding hoorde: ‘Nauwelijks was hij zichtbaar voor zijn studenten of zij stroomden op hem toe om hem een spontane ovatie te brengen en den nieuwen monseigneur met talloze en luide “Qu’il vive’s” te huldigen.’³⁹

Ook de voorstelling in de aula van het *Feestgedicht* kreeg belangstelling in de pers toegemeten. Zo blikte in de *Limburger Koerier* een journalistenduo - in de vorm van een tweegesprek onder de kop *Naklank* - uitvoerig terug op die voorstelling. ‘Zeker, de muziek was heel verdienstelijk, was uitstekend voor dilettanten, maar wij hoorden haar vaak van beroepsmenten in de Jardin des Tuilleries, in het Amsterdamsche Concertgebouw, in het Haagsche Kurhaus, en dan was het muzikaal genot uiteraard vollediger.’ Het journalistenkoppel vond de voordracht in de aula overtuigend, maar toch..., ze hadden Marie van Gelder in *Vondel’s Kerstnacht* gehoord, en ze hadden Louis Bouwmeester als Richard III en Sara Bernhardt als Hamlet gezien: ‘...en bij zulke theater-zonnen zinkt een kostschooluitvoering, hoe nobel ook, in het duister. Maar wat wij nergens zagen, wat wij tevergeefs zochten in de kunstpaleizen onzer groote steden, dat was de onbevangen piëteit, waarmee de heilige monniken van den vóórtijd werden uitgebeeld. Wat wij nergens vonden, dat was een koor van Engelen, wien de echte en onvervalschte reinheid uit de jonge oogen straalde. En daarom, ik herhaal het, wat ik het mooist vond bij den feestdag en het mooist bij de uitvoering, dat was de Rolducsche jeugd, eeuwig jong en onbedorven, opgegroeid in de schaduw van het Heiligdom!’⁴⁰ Ook *De Tijd* had waarderende woorden voor deze uitvoering: ‘een hoogstaande arbeid, deze feestuitvoering, en voor alles dient een eeresaluut gebracht aan den Rolducschen leeraar Cl. Baert, die de tableaux vivants op zoo superieure wijze had ontworpen en uitgevoerd.’⁴¹

Er mogen hier nog enkele andere, meer algemeen geformuleerde persstemmen worden opgevoerd. In de *Katholieke Illustratie* publiceerde de Rolducse leraar H. Wismans vele pagina's tellende, rijk geïllustreerde artikelen over de geschiedenis van Rolduc, waarbij hij veelvuldig gebruik maakte van de twee jubileumuitgaven van Corten.⁴² De *Nieuwe Rotterdamsche Courant* blijkt uit de mond van minister Loeff te hebben opgevangen dat het gedenkfeest als een feest voor heel katholiek Nederland, en voor het episcopaat in het bijzonder moest worden gezien.⁴³ *Het Handelsblad van Antwerpen* meldde eveneens: "Rolduc heeft feest gevierd, en geheel het echt voelend katholiek Nederland heeft meegedaan."⁴⁴

De *Geilenkirchener Zeitung* prees de sfeer van orde en regelmaat die op Rolduc heerste. De krant oordeelde dat zelfs op deze feestdag, met overal vlaggen en versieringen, deze plaats van wetenschap toch een ernstig karakter uitstraalde; het ging immers om Ailbertus, een 'Mann der Wissenschaft, Künstler, heiligmäsziger Priester!' De krant citeerde ook uit *Gedenkschrift* en vestigde nadrukkelijk de aandacht op de verwantschap van het Huis van Oranje-Nassau, langs de lijn van de graven van Gelre, met Ailbertus.⁴⁵ Ook de te Keulen verschijnende *Kölnische Volkszeitung und Handelsblatt* toonde in de rubriek 'Welt und Wissen' belangstelling voor de Rolducse festiviteiten en maakte melding van de door Corten gemaakte verwijzing, in diens toespraak bij de onthulling van het standbeeld van Ailbertus, naar de verwantschap van het Nederlands koningshuis met Ailbertus.⁴⁶

Groot was de bewondering van de pers voor de bestuurlijke talenten van directeur Corten. De Belgische krant *Le Bien Public* (die door leraren van Rolduc gretig werd gelezen) noteerde over Rolduc als succesvolle onderwijsinstelling in de negentiende eeuw: 'Différents directeurs travaillèrent au développement successif de l'oeuvre. Entre autres, l'infatigable directeur Corten a fait, grâce à un zèle ardent, fleurir de plus en plus l'institution.'⁴⁷ En *De Tijd* kon op nog een andere optimale omstandigheid wijzen: 'Zóó feestvieren, zou men haast getuigen, is alleen mogelijk in Rolduc, waar gebouwen en omgeving niet alleen alle denkbare voordeelen aanbieden, maar waar daarenboven onder een zoo groote leerarenschare noodzakelijk wel talenten aanwezig zijn voor de vereischte zorgvuldige voorbereiding en organisatie.'⁴⁸

En zoals het feest 's morgens was begonnen, zo eindigde het: op het voorplein stonden aan het einde van deze memorabele dag leraren en leerlingen opnieuw opgesteld, ditmaal om de gasten uit te zwaaien. *De Tijd* berichtte: 'Onder luid gejuich reden telkens de rijtuigen met vertrekkenden weg'. En daar kwam weer het vierspan voorrijden dat de drie ministers zou wegbrengen. Toen het drietal excellenties bij de hoofdingang verscheen, begeleid door bisschop Drehmanns en directeur Corten, 'werd hun door eindelooze hoera's een krachtige ovatie gebracht, die spontaan overging in een geestdriftig aangeheven "Wien Neerlands Bloed". Hetzelfde geschiedde toen Mgr. Giovanni henenreed, wien het bekende Pauslied van Verhulst werd toegezongen ...'⁴⁹

REINIER CORTEN, ROLDUC EN NEDERLAND

Mede aan de hand van de chaleureuze aandacht van contemporaine persorganen voor de viering in 1904 van het achtste eeuwfeest van Rolduc mag ook nog een eeuw later worden vastgesteld dat deze viering zeker geslaagd mocht heten. In 1904 moest het zogeheten 'Rijke Roomsche Leven' uit de eerste decennia van de twintigste eeuw, met het daarbij behorende zelfbewustzijn (inclusief triomfantelijke, zelfs zelfgenoegzame trekken), eigenlijk nog beginnen. Dit jubileum vormde alvast een flinke aanloop tot erkenning. De rooms-katholieke onderwijszorg ging alom in den lande steeds breder erkenning en waardering genieten. Sinds 1843, met het officiële aantreden van Henri H.J. Peters (1806-1855) als eerste directeur, had Rolduc als onderwijsinstelling de blik bewust en consequent vooral op het Noorden, op Nederland als het nieuwe vaderland, gericht. Het Rolduc van 1904 mocht er inmiddels zijn; het stond toen - hoe excentrisch ook gelegen - voorgoed op de landkaart van Nederland. Directeur Corten had zich bij dat positioneren van Rolduc als een knap strateeg en begaafd regisseur doen kennen. Op zijn initiatief was éérst de aloude abdijkerk, als zichtbare schakel tussen oud en nieuw, flink opgeknapt en was haar interieur verfraaid.⁵⁰ Vervolgens had hij kunnen aantonen dat zijn Rolduc, in de persoon van Ailbertus als stichter in 1104, over héél oude papieren beschikte en dat de katholieke instelling met haar eeuwenoude belangstelling en zorg voor geloof en onderwijs in het belang van de toekomst óók nationale belangen had te dienen, onder meer door opleiding en opvoeding tot deugdzame vaderlandsliefde. De op zijn initiatief en onder zijn leiding uitgebrachte gelegenheidswerken *Rolduc in Woord en Beeld* (1902) en *Gedenkschrift* (1904) hadden, zeker in politiek en religieus-kerkelijk opzicht, een legitimerende functie. Kortom, Corten was er bijtijds in geslaagd de geschiedenis van Rolduc 'dienstbaar' te maken aan het streven de groepsidentiteit van Nederlandse katholieken aan te scherpen.⁵¹

Op die stralende julidag van het jubeljaar 1904 ontging het de feestvierenden op Rolduc volkomen dat er zich toen achter de horizon al donkere wolken aan het formeren waren; achter de schermen en onder auspiciën van het pontificaat van Pius X was een theologische reactie van virulent anti-modernisme aan het broeien. Zij zou nauwelijks tien jaar later de rust en stabiliteit van de katholieke kerk ernstig gaan verstoren - ook in Nederland: van het bisdom Haarlem tot in het diocees Roermond. Rolduc was toen zeker geen theologische opleiding; aan de instelling zelf waren wel theologisch opgeleide leraren, maar geen pur sang theologen verbonden die zich per se moesten gaan mengen in de naderende theologische stormen van anti-modernisme en integralisme.⁵² Op 12 juli 1904 was er op Rolduc nog heel wat goud en wierook te bewonderen en de festiviteiten op diezelfde memorabele dag leverden een schitterende keten van blinkende en klin-kende momenten op. Maar inmiddels moeten wij achteraf ronduit toegeven

dat er in heel andere geuren en kleuren dan in 1904 zou kunnen worden verhaald waarom in de daarop volgende eeuw lang niet elke dag op Rolduc zich als stralende zondag heeft kunnen manifesteren.

Al kon dan maar net worden voorkomen dat hij bij het schrijven in de Nederlandse taal - óók in het gelegenheidswerk bij de viering van het Rolducse jubileum - 'ergerlijke taalfouten' maakte,⁵³ directeur M. Reinier H. Corten was behalve een begaafd organisator een retor in hart en nieren. Zijn grote en grootse idealen wist hij steeds met overtuigende welsprekendheid uit te dragen. Al meteen na zijn priesterwijding (1868) werd hij benoemd tot leraar te Rolduc. Hier zou hij ruim veertig jaar werkzaam zijn, vanaf 1893 tot aan zijn dood in 1909 als directeur. In die hoedanigheid ontving hij in 1901 een Leuvens eredoctoraat in de theologie. De door zijn verre voorganger Henri Peters uitgezette en door al diens opvolgers steeds consequent en met zichtbaar succes aangehouden lijn wist Corten door te trekken. Rolduc bleef als kostschool steeds een aanzienlijk contingent 'Hollanders' trekken, terwijl de er opgeleide Limburgse clergé er 'Nederlands' leerde denken. Willem Nolet (1885-1965), een Hollander uit Schiedam, *Rolducien* in de jaren tussen 1897 en 1903 en als zodanig een leerling van directeur Corten, heeft nog in 1927 als professor in de kerkgeschiedenis in Warmond benadrukt 'dat Rolduc met zijn bevolking uit alle provinciën, Rolduc, waar vriendschapsbanden gevormd worden voor het leven, een groot aandeel gehad heeft in de versmelting van de provinciale eigenaardigheden tot de eene nationale cultuur.'⁵⁴

Ondanks dat bewust blijven kiezen voor Nederland als het vaderland van de toekomst was en bleef nog geruime tijd de Franstaligheid in Rolduc een soort van opgelegde vanzelfsprekendheid; niet alleen in de eetzaal, maar zelfs tot op de cour tijdens de recreatie moest Frans worden gesproken en op gezette tijden weerklonken bij de kerkelijke diensten naast het kerklatin ook Franse liederen. Ook in dit opzicht toonde directeur Corten daadkracht. Zo stelde hij een liefst 500 bladzijden tellend Franstalig gebedenboek samen en ook al in 1889 had hij als leraar een dergelijk gebedenboek laten verschijnen.⁵⁵ Zoals elders al eens eerder is opgemerkt, is het de ironie van de Rolducse geschiedenis dat Corten, de man ook van de retorische stijl, die met zijn 'oraisons funèbres' steeds opnieuw deed denken aan een Bossuet, na zijn plotseling overlijden in 1909 door P.J.M. van Gils te Rolduc werd herdacht met een *Nederlandse* lijkrede.⁵⁶ Het Frans als omgangstaal van Rolduc zou in 1912 facultatief worden, al zouden de leraren nog vele jaren respectvol als 'professeurs' worden aangeduid.

Een van de opvallende initiatieven van directeur Corten vormt de oprichting van de vereniging 'Voor Eer en Deugd', op 8 december 1904, nog geen half jaar na het luisterrijke jubileumfeest. Dit sodalitium of genootschap, in eerste instantie bedoeld voor Rolduc en zo mogelijk ook voor andere kostscholen, zou onder de bescherming van de Onbevleete Maagd de strijd tegen de zedeloosheid aangaan. Wat Corten nauwelijks kon

voorzien was de uitgroei van dit initiatief tot een vereniging van landelijke betekenis, met een mannenafdeling vanaf 1906 en een vrouwenafdeling vanaf 1915. 'Voor Eer en Deugd' zou tot in 1937 blijven bestaan.⁵⁷

Het bij gelegenheid van zijn veertigjarig priester- en leraarschap in 1908 door leraren en leerlingen van Rolduc aangeboden portret van de hand van de Roermondse schilder Windhausen toont mgr. dr. Reinier Corten op zijn best: een gedecoreerd prelaat die met een glimlach - want blijkens het gouden omschrift was hij er 'rector dilectissimus'- de wereld inkijkt. Dr. Corten was ontegenzeggelijk een man van onmiskenbare kwaliteiten, al meende hij nogal eens met onredelijke eisen over zijn medeleraren en hun talenten te kunnen beschikken.⁵⁸ Maar hoezeer ook beschikkend over de gave van het woord, hij was in feite géén historicus en zijn ambities - óók *in historicis* - reikten wel eens verder dan de beschikbare mogelijkheden en capaciteiten toelieten. Dat Corten geen middel onbenut liet om de geschiedenis van zijn Rolduc in dienst te stellen van het vaderland, om het te beleren over de in Rolduc ontstane en in stand gehouden tradities, over de oude banden met het in Nederland regerend vorstenhuis, over het door oprecht geloof gedragen onderwijs: dat alles kan honderd jaar later wel begrip, maar geen onverdeelde instemming meer vinden. Thans, anno 2004, is het Rolduc, zoals het een eeuw geleden door de bril van directeur Corten sinds 1104 moet hebben bestaan en moet hebben gefunctioneerd, niet meer volledig herkenbaar en dat door de tijd 'achterhaalde' Rolduc overtuigt niet meer. Laat een enkel voorbeeld hier volstaan. In *Rolduc in Woord en Beeld* heeft Corten - die toch almaar heeft geijverd om de band tussen Rolduc en Oranje levendig te houden - zich één keer niet zo vriendelijk uitgedrukt over een Oranjevorst: koning Willem I. Toen namelijk de laatste nog levende Augustijner koorheren de door hen opgekochte abdij Rolduc in 1817 aan het bisdom Luik ten geschenke boden, opdat er een klein-seminarie zou worden gevestigd, weigerde koning Willem I die schenking goed te keuren, omdat hij het 'uiterst onvoorzichtig en gevaarlijk' achtte 'jongelieden te bestemmen, te vormen en voor te bereiden op de geestelijke staat, vóórdát zij in staat zijn te beoordeelen of zij de vereiste roeping bezitten (!!)'⁵⁹ Dat die dubbele uitroeptekens door Corten niet uit enthousiasme voor het koninklijk refuus zijn geplaatst, spreekt voor zich. Omdat pas in 1831 Rolduc als klein-seminarie van het bisdom Luik in gebruik kon worden genomen, maakt Corten in dit verband dan ook melding van 'de voor de katholieken noodlottige regeering van Willem I'. Maar achteraf - dus óók na 1946, toen de bestemming van Rolduc op uitdrukkelijke wens van de Roermondse bisschop mgr. dr. J.H.G. Lemmens tot verdriet van velen in en buiten Limburg werd gereduceerd tot diocesaan klein-seminarie - kan die zienswijze van koning Willem I op de voorbereiding van jongelieden tot de geestelijke staat toch echt niet meer als afkeurenswaardig of noodlottig worden opgevat.⁶⁰

De vraag ten slotte of Ailbertus zich zou hebben herkend in het portret dat Corten een eeuw geleden van hem maakte, is natuurlijk niet te beantwoorden. Maar het blijft intrigerend een zestig jaar oude opmerking van de historicus P.C. Boeren over Ailbertus in herinnering te roepen. Volgens Boeren had Ailbertus namelijk twee 'aanslagen' te verduren: aanslagen op zijn bedoelingen, op zijn levenswerk. De eerste keer in 1107, toen Burchard als bisschop van Utrecht hem voorstelde in zijn diocees te komen werken. Ailbertus weigerde. De tweede 'aanslag' volgde enkele jaren later, toen Ailbertus onenigheid kreeg over de aanpak van de ingetreden dienstman Embrico uit Mayschoss. Ailbertus besefte toen dat hij nooit met Embrico, die overigens veel voor het klooster had gedaan, in eensgezindheid zou kunnen leven. En in dat besef verliet Ailbertus in het jaar 1111 Rolduc... In de visie van P.C. Boeren werd Ailbertus' levenswerk daardoor verrijdeld.⁶¹ De vraag of deze interpretatie door Ailbertus zelf zou worden gedeeld, blijft evenmin te beantwoorden.

Maar hoe het ook zij, hier mag nog eenmaal de anonieme auteur van de 'Annales Rodenses' in de vertaling van directeur Corten worden opgevoerd. Over Ailbertus staat genoteerd:

*'Hij placht te zeggen, dat het Gode veel behaaglijker is armen te troosten en te verzorgen, - bijzonder de huis- of geloofsgenooten, - dan huizen te bouwen; deze immers raken na verloop van tijd in verval, genen naar Gods evenbeeld geschapen, zijn onsterfelijk en zullen leven in eeuwigheid.'*⁶²

En daarmee heeft Ailbertus - ook ten aanzien van het eeuwfeest in 1904 - toch het laatste woord.

* De auteur dankt de heren A.E.M. Janssen en Kees Schutgens die hem bij de totstandkoming van deze bijdrage in geschiedkundig opzicht menige dienst hebben bewezen.

- Noten
- 1 *Nederlandse Illustratie / Geïllustreerd Nieuws van den Dag* (nr. 32 zondag 24 juli 1904)
  - 2 R. Corten, *Rolduc in Woord en Beeld*, Utrecht 1902 (in het vervolg aangeduid als R. Corten, *RWB*). R. Corten, *De eerbiedwaardige Priester Ailbertus, stichter van Rolduc. Gedenkschrift uitgegeven bij gelegenheid van het achtste eeuwfeest der stichting van Rolduc*, Maastricht 1904 (in het vervolg aangeduid als R. Corten, *Gedenkschrift*).
  - 3 Rolduc werd op 23 januari 1899 aangesloten aan het rijkstelegraaf- en telefoonnet. R. Corten, *RWB*, 91.
  - 4 *Het Handelsblad van Antwerpen* van 16 juli 1904
  - 5 J. Perry, *Wij herdenken, dus wij bestaan. Over jubilea, monumenten en de collectieve herinnering*, Nijmegen 1999, geciteerd in: J. Perry, *Jubelijaren, Staatsmijnen weerspiegeld in vier jubilea*, in: PSHAL 134-135 (1998-1999), 7.
  - 6 Aldus vertaalt R. Corten in zijn *Gedenkschrift*, 9-10, de annalist van de 'Annales Rodenses'.
  - 7 L. Augustus en J.T.J. Jamar, *Annales Rodenses. Kroniek van Kloosterrade*, Maastricht 1995, 17-19.
  - 8 Zie in dit verband ook J. Offermans, *De abdij Kloosterrade-Rolduc (1104-1830)*, Rotterdam 2003, 1-2.
  - 9 R. Corten, *RWB*, 6.
  - 10 R. Corten, *RWB*, 23.
  - 11 H. van Rode [pseudoniem voor: J. Henri Wismans (1874-1954), van 1900 tot 1923 leraar te Rolduc], *Rolduc Schetsen en Herinneringen*, Amsterdam/Rotterdam 1916, 2.
  - 12 Zie over dit onderwerp de bijdrage van L. Augustus in deze bundel.
  - 13 R. Corten, *RWB*, 101.
  - 14 RAL, Archief van de onderwijsinstellingen van het derde Rolduc, 17.23. Inv.nr. 174.
  - 15 Dit manuscript berust sinds 1949 in het RAL te Maastricht.
  - 16 R. Corten, *Gedenkschrift*, 35
  - 17 Aan deze lijsten en aan de band tussen het Derde Rolduc (1843-1946) en Oranje wijden J. van der Heijden en Kees Schutgens elders in deze bundel uitvoerig aandacht.
  - 18 P.C. Boeren, *De abdij Rolduc: godsdienstig en cultureel centrum van het hertogdom Limburg (1104-1804)*, Maastricht 1945, 122.
  - 19 RAL, Archief van de onderwijsinstellingen van het derde Rolduc, 17.23. Inv.nr. 1076.
  - 20 Zie Dr. P.J.H. Cuypers en Rolduc. *Bij de herdenking van zijn honderdsten geboortedag, 1827-1927*, in: *Rolduc's Jaarboek 7 (1927)*, 100.
  - 21 *Utile Dulci*, dat onder redactie stond van de leraren P.J.M. van Gils, P.F. Madou, J.J.H. Derckx en J.P. Meussen, voerde onder het logo bovenaan op de voorpagina onder de titelwoorden fraaie en wervende zinnen als: 'Een uurtje lectuur in de vier moderne talen voor onze ontwikkelde jongelui' en: 'Zoveel malen is men man als men talen spreken kan'. Volgens de opgave van de abonnementsprijzen was het blad ook bedoeld voor oud-leerlingen in Duitsland, België en 'de overige landen'.
  - 22 *Utile Dulci*, jrg. 11 (17 juli 1904), 161.
  - 23 H.W.H. Everts (1854-1938) doceerde van 1899 tot 1919 aan het groot-seminarie te Roermond.

- 24 Compositie was destijds de benaming voor proefwerk.
- 25 J.H. Drehmanns (1843-1913) was sinds 1899 bisschop van Roermond.
- 26 RAL, Archief van de onderwijsinstellingen van het derde Rolduc, 17.23. Inv.nr. 1076.
- 27 Corten doelt hier op H.H.J. Peters (1806-1855), de eerste directeur van het derde Rolduc.
- 28 J.J. Kruyder (1763-1846) zou als oud-kanunnik de opheffing van de abdij Kloosterrade vele tientallen jaren overleven.
- 29 RAL, Archief van de onderwijsinstellingen van het derde Rolduc, 17.23. Inv.nr. 1069.
- 30 Het schoolblad *Utile Dulci* en de meeste kranten van die tijd melden dat Corten en Nolens beiden met dezelfde titels en onderscheidingstekens waren begiftigd. Maar volgens J.P. Gribbling, *Willem Hubert Nolens 1860-1931. Uit het leven van een priester-staatsman*, Assen 1978, 16 en 223, zou Nolens een hogere onderscheiding (geheim kamerheer) dan Corten (ere-kamerheer) hebben gekregen en dat verschil zou in Rolduc nogal opzien hebben gebaard. Mgr. Giovannini was allerminst gelukkig met deze situatie en liet bisschop Drehmanns enkele weken later schriftelijk weten dat hij intussen de betreffende documenten vanuit Rome had ontvangen, maar ze nog niet had willen doorsturen, omdat er een vergissing was gemaakt. Hij zat met de zaak verlegen. De documenten naar Rome terugsturen durfde hij niet, want dan zou hij 'de heren aldaar' wegens de door hen gemaakte vergissing bruskieren. Hij was bereid Nolens over deze vergissing nader te informeren, door hem toe te vertrouwen: 'U bent wel benoemd tot Geheim Kamerheer, maar U moet U beschouwen als Ere-Kamerheer'. In de ogen van Giovannini waren beide titels eigenlijk gelijkwaardig ('...quoique au fond, les deux titres de Camérier d'honneur et Camérier Secret sont équivalents'), maar bisschop Drehmanns kon niet met dit compromisvoorstel van Giovannini instemmen.
- 31 *Utile Dulci*, zondag 17 juli 1904, 163.
- 32 R. Corten, *Gedenkschrift*, 44.
- 33 Uit de bewaard gebleven knipsels blijkt dat zowel regionale als landelijke en buitenlandse kranten en weekbladen geschreven hebben over de viering van het achtste eeuwfeest van Rolduc in 1904. In Limburg verschenen artikelen in de *Maas- en Roerbode*, de *Limburger Koerier*, de *Nieuwe Limburger Koerier*, de *Limburgsche Aankondiger* en *Het kanton Weert*; daarbuiten in *De Post - Nieuwsblad voor Gelderland*, *De Residentiebode*, *Het Centrum en De Gelderlander*; en in de volgende landelijke dag- en weekbladen: *De Maasbode*, de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, *Het Algemeen Handelsblad*, *De Tijd*, het *Geïllustreerd Zondagsblad - Weekblad voor Katholieke Huisgezinnen*, *Het Huisgezin*, de *Nederlandsche Illustratie (Geïllustreerd Nieuws van den Dag)* en de *Katholieke Illustratie*. Ten slotte brachten ook enkele buitenlandse kranten, zoals *Het Handelsblad van Antwerpen*, *Le Bien Public*, *Le Patriote*, de *Niederrheinische Volkszeitung*, de *Geilenkirchener Zeitung* en de *Kölnische Volkszeitung und Handelsblatt* in juli 1904 allerlei berichten en commentaren over de jubileumviering van Rolduc.
- 34 *De Maasbode* van 12 juli 1904.
- 35 *Het Centrum* van 13 juli 1904. H. Nillessen (1875-1955) was sinds 1900 (tot 1922) leraar te Rolduc.
- 36 *De Tijd* van 13 juli 1904.
- 37 *De Limburger Koerier* van 13 juli 1904.
- 38 *De Maasbode* van 15 juli 1904.

- 39 *De Tijd* van 14 juli 1904.
- 40 *De Limburger Koerier* van 14 juli 1904.
- 41 *De Tijd* van 15 juli 1904. Cl.J.M. Baert (1869-1941) was sinds 1893 (tot 1914) leraar te Rolduc.
- 42 *Katholieke Illustratie* jrg. 38 (1904), afl. 30 en 31. J.H. Wismans (1874-1954) was sinds 1900 (tot 1923) leraar te Rolduc.
- 43 *De Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 14 juli 1904.
- 44 *Het Handelsblad van Antwerpen* van 16 juli 1904.
- 45 *De Geilenkirchener Zeitung* van 13 juli 1904.
- 46 *Kölnische Volkszeitung und Handelsblatt (Allgemeiner Anzeiger für Rheinland-Westfalen)* van 13 juli 1904.
- 47 *Le Bien Public* van 16 juli 1904.
- 48 *De Tijd* van 14 juli 1904.
- 49 *De Tijd* van 15 juli 1904
- 50 Zie Klaus Hardering, *Die Abteikirche von Klosterrath. Baugeschichte und Bedeutung*, Utrecht 1998, 27-34.
- 51 Zie in dit verband ook J. Jacobs, E. Put en M. Spiertz, *Dienstbare geschiedenis? Processen van toeïgening en onteigening in de omgang met het katholieke verleden*, in: *Trajecta. Tijdschrift voor de geschiedenis van het katholiek leven in de Nederlanden* 9 (1997), 97-98.
- 52 De auteur betuigt hier welgemeende dank voor alle informatie dienaangaande die hij mocht ontvangen van Dr. J.P. de Valk (verbonden aan het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis te Den Haag).
- 53 Zie *Gerard Brom: Een katholiek leven. Autobiografische aantekeningen*, bezorgd door P. Luykx en J. Roes, Baarn 1987, 52.
- 54 W. Nolet, *Een prentenboek over Rolduc*, in: *RJ* 7 (1927), 86. Zie ook: W. Nolet, *De betekenis van Rolduc voor het nationale leven*, in: *Rolduc 1843-1943*, Kerkrade 1948, 136. Zie over W. Nolet: *Biografisch Woordenboek van Nederland*, IV, Den Haag 1994, 359-360.
- 55 De titels van deze door R. Corten samengestelde gebedenboeken luiden: *L'élève chrétien sanctifié dans sa vie et dans ses études. Recueil de prières et d'exhortations pieuses, dédié aux élèves de Rolduc* (Venlo 1880), waarvan in 1904 een derde editie verscheen (het jaar van de eerste uitgave blijkt niet meer te achterhalen); voorts uit 1889: *Confession et Communion. Exhortations et Prières à l'usage de la jeunesse, par R(enier) C(orten)*; een en ander ontleend aan: J. Lenders en L. Augustus, *Où sont les neiges d'antan?*, in: *RJ* 39 (1959), 62.
- 56 Deze gedachtenisrede op 15 september 1909, na terugkeer van de leerlingen, te Rolduc door P.J.M. van Gils uitgesproken, werd onder de titel *Mgr. Dr. M.R.H. Corten, Directeur van Rolduc* veertien jaar later alsnog gepubliceerd in: *RJ* 3 (1923), 3-6.
- 57 Zie de elders in deze bundel opgenomen bijdrage van N. Sprokel over *Rolduc als bakermat van de vereniging 'Voor Eer en Deugd'*.
- 58 Zie de kritische opmerkingen over de persoon van directeur Corten bij A.H.H. Houben, *Berg en Terblijft als bakermat van Limburgse geschiedschrijvers*, in: C.W.G. van Bree e.a. (red.), "Van der Nyersen upwaert." *Een bundel opstellen over Limburgse geschiedenis...*, Maastricht 1981, 365-413, speciaal 389-390.
- 59 R. Corten, *RWB*, 157. In de afwijzende beschikking van Willem I van 13 juli 1818 staat letterlijk: '... dat het bestaan van zoodanige lagere Godgeleerde Scholen strijdig is met de

grondregels van een goed Bestuur, vermits het hoogelijk ongeraden en gevaarlijk is om jonge lieden te bestemmen, te vormen of voor te bereiden, tot den geestelijken Stand, voor dat zij in staat zijn om te beoordelen of zij wel tot dien stand de vereischte roeping hebben...'; hier geciteerd uit: Charles de Clercq, *Rolduc. Son abbaye - Ses religieux - Son séminaire (1661-1860)*, Kerkrade 1975, 116*.

- 60 Zie in dit verband ook: J.P. de Valk, *Landsvader en landspaus? Achtergronden van de visie op kerk en school bij Koning Willem I (1815-1830)*, in: C.A. Tamse en E. Witte (red.), *Staats- en natievorming in Willem I's koninkrijk (1815-1830)* Baarn-Brussel 1992, 76-97.
- 61 12.P.C. Boeren, *De abdij Rolduc: godsdienstig en cultureel centrum van het hertogdom Limburg (1104-1804)*, Maastricht 1945, 19.
- 62 R. Corten, *Gedenkschrift*, 20.

